

Privačių
švietimo
įstaigų
sutarčių
analizė

Tyrimo ataskaita

Vilnius
2020 m.

Dokumente yra pristatoma privačių švietimo įstaigų sutarčių analizė. Ji yra Lietuvos vartotojų organizacijų aljanso (LVOA) projekto „Vartotojų įgalinimas dalyvauti viešojo valdymo procesuose“ Nr. 10.1.2-ESFA-K-917-03-0018 dalis, įgyvendinama kartu su Lietuvos moksleivių sąjunga (LMS).

LVOA

LIETUVOS VARTOTOJŲ
ORGANIZACIJŲ
ALJANSAS

LIETUVOS MOKSLEIVIŲ SĄJUNGA

Kuriame
Lietuvos ateitį

2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

© Lietuvos vartotojų organizacijų aljansas
© Lietuvos moksleivių sąjunga

Turinys

4	Įvadas
6	Privačių švietimo įstaigų sutarčių vertinimas
6	Sutarties aiškumas
9	Sutarties šalių pareigos
17	Sutarties šalių teisės
20	Sutarties keitimo, nutraukimo pagrindai
23	Sutarties nutraukimo padariniai (Sutartinės atsakomybės formos)
25	Mokesčiai
27	Švietimo pagalbos paslaugų prieinamumas
30	Išvados ir rekomendacijos
33	Literatūra

Įvadas

Tyrimas aktualus keliais aspektais. Šiuo metu Lietuvos vartotojų organizacijos neturi tikslių duomenų apie vartotojų padėtį atskirose srityse, tarp jų – ir švietimo, todėl gauta informacija leis geriau suprasti privataus švietimo sektoriaus funkcionavimą, privalumus, trūkumus ir vartotojų organizacijų galimybes. Svarbu suprasti, kur ir kokių pastangų reikia įdėti, kad viešojo valdymo sektorius atitiktų vartotojų lūkesčius. Tėvams tyrimas bus naudingas aiškinantis, į ką reikia atkreipti dėmesį renkantis mokyklą, sudarant susitarimus. Mokinių ir jų tėvų informavimas apie mokyklos kokybę ir veiklą gali sudaryti sąlygas tęstiniam viso sektoriaus veiklos tobulėjimui¹. Pačios įstaigos galės pasitikrinti, kaip atitinka kriterijus, ir įsivertinti, kur dar reikėtų tobulėti. Toks tyrimas Lietuvoje yra atliekamas pirmą kartą.

Privati švietimo įstaiga šio tyrimo apimtyje – tai **nevalstybinė mokykla** (toliau – mokykla), kurios savininkė ar viena iš dalininkų nėra valstybė ar savivaldybė². **Vartotojas** – mokyklos teikiamų paslaugų gavėjas (mokinys ir jo tėvai). Tyrimo imtis buvo sudaroma remiantis verslo dienraščio „Verslo žinios“ sudarytu didžiausių pagal 2017 m. duomenis privačių mokyklų trisdešimtuku³. Į mokyklas buvo kreiptasi jų internetiniuose puslapiuose nurodytu elektroniniu paštu, telefonu. Tyrime sutiko dalyvauti šios įstaigos: Erudito licėjus, Kauno Jono Pauliaus II gimnazija, Kauno Valdorfo mokykla, Lietuvos sveikatos mokslų universiteto gimnazija, Marijampolės Marijonų gimnazija, Marijampolės šv. Cecilijos gimnazija, Pranciškonų gimnazija, Šiaurės licėjus, Šv. Juozapo mokykla, „Vaivorykštės tako“ gimnazijos Vilniaus filialas, Vilniaus tarptautinis prancūzų licėjus, Vilniaus Valdorfo žalioji mokykla, VšĮ „Saulės gojus“.

¹Fielden, J., & LaRocque, N. (2008). *The evolving regulatory context for private education in emerging economies*. Washington DC: World Bank.

²Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo (1991) 2 straipsnio 20 dalis. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9A3AD08EA5D0/asr>.

³Migonytė S. (2018). TOP30 didžiausių pagal 2017 m. pajamas privačių mokyklų. *Verslo žinios*. Prieiga per internetą: <https://www.vz.lt/paslaugos/2018/10/20/top30-didziausiu-pagal-2017-m-pajamas-privaciu-mokyklu>

Sutarčių nepateikė: VšĮ „Tarptautinė Amerikos mokykla Vilniuje“, VšĮ Vilniaus tarptautinė mokykla, UAB Karalienės Mortos mokykla, Vilniaus jėzuitų gimnazija, Klaipėdos licėjus, Kauno jėzuitų gimnazija, VšĮ Šiuolaikinės mokyklos centras, Palaimintojo Teofiliaus Matulionio gimnazija, VšĮ „Saulės“ privati gimnazija, Marijampolės marijonų gimnazija, VšĮ Vilniaus privati gimnazija, VšĮ „VIMS - International Meridian School“, VšĮ Klaipėdos specialioji mokykla - daugiavfunkcis centras „Svetliaciok“, UAB „Pažinimo medis“, Vilniaus krikščionių gimnazija, VšĮ Klaipėdos „Universa Via“ tarptautinė mokykla.

Kokybinė sutarčių turinio analizė yra atlikta vartotojų teisių ir teisėtų interesų požiūriu. Dalis kriterijų buvo išskirti remiantis Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (toliau – Švietimo įstatymas arba ŠĮ) įtvirtintais principais mokinio ir švietimo teikėjo susitarimams (šalių įsipareigojimai, mokymo sutarties keitimo, nutraukimo pagrindai ir padariniai (sutartinės civilinės atsakomybės formos)), taip pat vertinti sutarties aiškumas, mokesčio dydžio nustatymo ir mokėjimo tvarka bei švietimo pagalbos paslaugų prieinamumas. Toliau dokumente bus detalios pristatomi kriterijai, bendros tendencijos ir skirtys tarp mokyklų, išvados ir rekomendacijos.

Pabrėžtina, kad šiame dokumente pateikti vertinimai yra tik dokumento rengėjų nuomonė, kuri negali būti vertinama kaip teisės šaltinis.

Privačių švietimo įstaigų sutarčių vertinimas

Sutarties aiškumas

Privačių švietimo įstaigų paslaugų gavėjai yra tėvai ir jų vaikai, tad svarbu, jog sutartys būtų parašytos aiškia, suprantama kalba, kurią galėtų suprasti kiekvienas vartotojas, neturintis specialaus teisinio ar ekonominio išsilavinimo. Šio kriterijaus vertinimas yra išskaidytas į dvi dalis:

1) spaudos ženklų skaičius ir 2) sutarties informatyvumas.

1) Spaudos ženklų (ir puslapių) skaičius yra vertinamas spaudos ženklų be tarpų skaičiumi, pasitelkiant Microsoft Word programą. Kartu yra pateikiama ir sutarties apimtis puslapių skaičiumi, nes keletas tyrimui pateiktų sutarčių buvo skenuotos ir jų perkelti į Word dokumentą nebuvo galima. Dviem kalbomis parašytų sutarčių puslapių skaičius apskaičiuotas bendrą puslapių skaičių padalinus iš dviejų.

Optimalus spaudos ženklų (13 980) ir puslapių (5) skaičius parinktas apskaičiuojant sutarčių, kuriose buvo nurodyti visi **2)** kriterijaus dalyje nurodyti aspektai, spaudos ženklų ir puslapių kiekio vidurkius. Vertinamas tik sutarties be priedų ženklų skaičius, nes didžioji dalis mokyklų priedų nepateikė.

Peržvelgus ir palyginus sutarčių puslapių ir spaudos ženklų skaičių, mokyklų sutartys pasiskirstė į tris grupes:

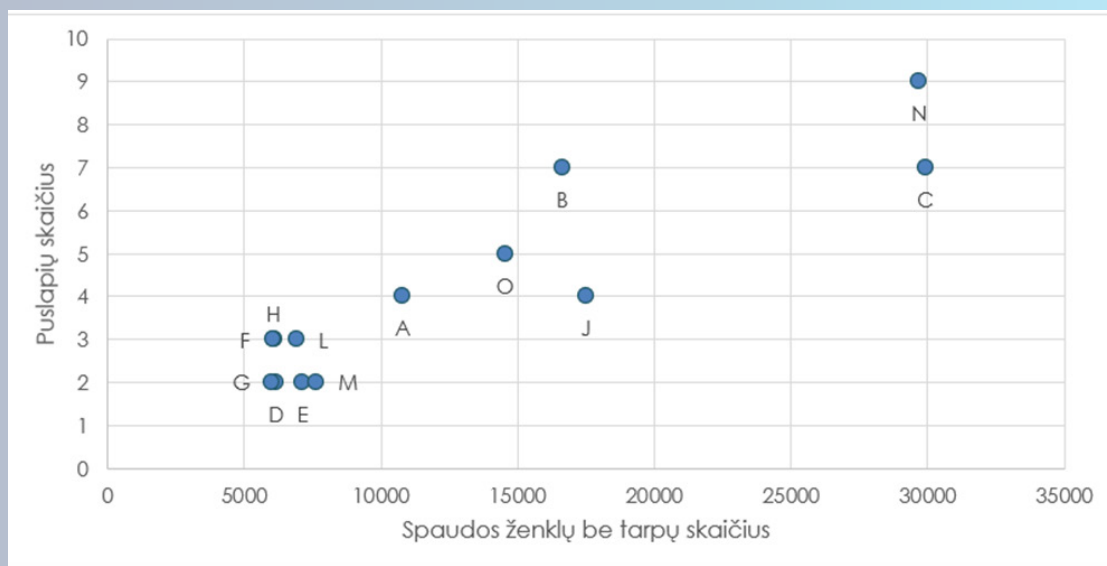
- **per trumpas apimties sutartys:** 43 proc. sutarčių; spaudos ženklų skaičius varijavo tarp 6061 ir 7622;

- **optimalios apimties:** 21 proc. sutarčių; spaudos ženklų skaičius varijavo tarp 10780 ir 17488;

- **perteklinės:** 14 proc. sutarčių; abivvejų sutarčių spaudos ženklų skaičius viršijo 29 000.

1 pav.:

sutarčių puslapių ir spaudos ženklų be tarpų pasiskirstymas (dvi sutartys pateiktos skenuotos, todėl spaudos ženklų skaičiaus negalima įvertinti)

Peržvelgus sutartis pastebėta, kad sutartys gali būti ir per ilgos, ir per trumpos. Svarbu yra išdėstyti esminę informaciją konkrečiai, nepaliekant vietos dvi-prasmėms interpretacijoms, tačiau pernelyg nesismulkinant, kad vartotojams būtų aišku ir nekomplikuota.

2) Sutarties informatyvumas yra vertinamas atsižvelgiant į Švietimo įstatymo 45 straipsnio 4 dalyje yra nurodyti pagrindiniai reikalavimai mokinio ir švietimo teikėjo susitarimams: Mokymo sutartyje nurodomos mokymo sutarties **I.)** šalys, mokymosi **II.)** programa, jos baigimo forma, šalių **III.)** įsipareigojimai, mokymo sutarties **IV.)** terminas, jos keitimo, nutraukimo **V.)** pagrindai ir **VI.)** padariniai.

Taigi, sutartyse turėjo būti nurodyti šie aspektai: šalys, mokymo programa, šalių pareigos ir teisės, sutarties terminas, nutraukimo ar keitimo pagrindai, nutraukimo ar keitimo padariniai, informacija valstybine kalba.

29 proc. sutarčių buvo aptartos visos nurodytos dalys.

Dažniausiai pasitaikantis trūkumas – sutartyse nėra punkto, įvardijančio sutarties šalių arba vienos iš šalių (paslaugų gavėjo) teises.

- **Vienoje sutartyje** atskiru sąlygų bloku yra išskiriamos tik įstaigos teisės, o paslaugos gavėjo teisės minimos duomenų apsaugą (6 teisės), išankstinį sutarties sudarymą (1 teisės), vienašališką jos nutraukimą (5 teisės) aptariančiuose punktuose. Tai nėra vienintelės ar pagrindinės teisės (3 kriterijus), norint užtikrinti sėkmingą sutarties įgyvendinimą – sklandų mokymą(si), todėl ši sutartis vertinama kaip neatitinkanti šalių teisių dalies informatyvumo kriterijuje dėl pilno šalių teisių apibrėžimo nebuvimo.

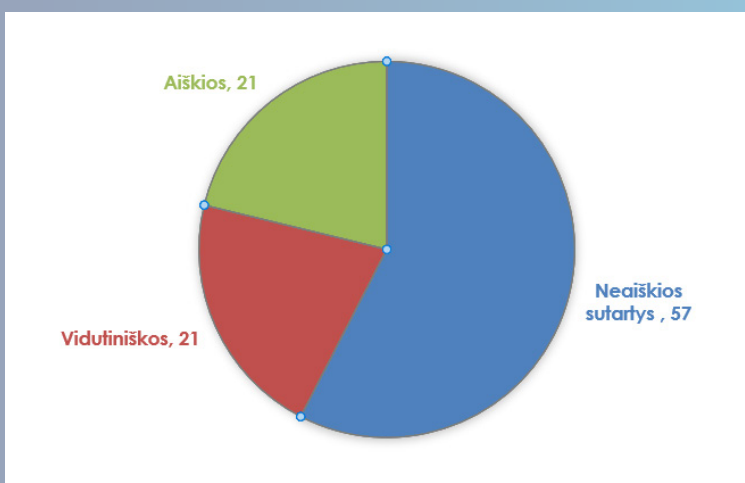
- **64 proc. sutarčių** yra visai neužsimenama apie šalių teises arba paminimos kelios teisės, dažniausiai susijusios su sutarties sąlygų nevykdymo padariniais ar jos nutraukimu, pavyzdžiui, mokyklos teisė nutraukti sutartį dėl ŠĮ 29 straipsnio 10 dalyje minimų priežasčių.

Tokia situacija yra nenaudinga vartotojui, nes nėra aišku, kokių veiksmų jis gali imtis, norėdamas užtikrinti mokyklos įsipareigojimų įgyvendinimą. Taip pat tais atvejais, kai nurodomos tik mokyklos teisės, mokyklai sutartimi yra suteikiama daugiau galių nei vartotojui.

Apibendrinant sutarties aiškumo kriterijų, sutartys gali būti skirstomos taip:

- **neaiškios sutartys** – neoptimalus ženklų skaičius ir daug trūkumų informatyvumo dalies atžvilgiu – 57 proc. sutarčių;
- **vidutiniškos** – neoptimalus ženklų skaičius, tačiau informatyvu arba optimalus ženklų skaičius ir pavienės informatyvumo spragos – 21 proc.;
- **aiškios** – optimalus ženklų skaičius ir pakankamai informatyvu – 21 proc.

Pastebėtina, kad didelės apimties sutartys nebūtinai yra pakankamai informatyvios. Informatyvumo atžvilgiu dažniausiai trūko šalių teisių dalies. Tačiau iš esmės visos sutartys atitiko minimalius Švietimo įstatymo 45 straipsnio 4 dalies reikalavimus.

2 pav. Sutarčių pasiskirstymas pagal aiškumą, procentais

Sutarties šalių pareigos

Šio tyrimo apimtyje labiausiai koncentruotasi ties šalių pareigomis, kurios yra įtvirtintos ŠĮ 43, 46 ir 47 straipsniuose. Jais remiantis, buvo išgryninti keli esminiai aspektai kiekvienai iš šalių, o vėliau aptartos papildomos sutartyse minimos pareigos.

2.1. Remiantis Švietimo įstatymo 43 straipsnyje nurodytomis **mokyklos** pareigomis ir atsižvelgiant į *švietimo pagalbos paslaugų prieinamumo* aktualumą, vartotojui gali būti svarbu *turėti švietimo pagalbos galimybę* pačioje mokykloje, dėl ko atkreiptinas dėmesys į mokyklos pasiryžimą užtikrinti tokią pagalbą. Tad vertinant mokyklos įsipareigojimus, nagrinėtas šių aspektų (ne)buvimas:

- 1) sveikatai palankios aplinkos užtikrinimas;
- 2) saugios aplinkos užtikrinimas;
- 3) suteikimas galimybės mokykloje gauti švietimo pagalbos paslaugas;
- 4) atvirumas vietos bendruomenei:
 - a) reikalingos informacijos suteikimas (apie vaiko būklę, ugdymosi poreikius, pažangumą, lankomumą, elgesį) – tokios informacijos gavimas yra įtvirtintas ŠĮ 47 straipsnio 1 dalies 3 punkte kaip viena iš tėvų (globėjų) teisių;
 - b) tėvų, mokinių įtraukimas į sprendimų priėmimo procesą – dalyvavimo mokyklos savivaldoje teisė yra įtvirtinta atitinkamai Švietimo įstatymo 47 straipsnio 4 dalyje ir 46 straipsnio 9 dalyje. Taip pat akademiniai pasiekimai priklauso ne tik nuo mokyklos, bet ir nuo šeimos aplinkos, kuri galimai net turi didesnę įtaką (Levin, & Belfield, 2001), todėl yra būtina suteikti galimybę tėvams įsitraukti į ugdymo procesą bei proaktyviai tai skatinti;
- 5) geros kokybės švietimo teikimas;
- 6) patyčių (ir smurto), žalingų įpročių prevencijų programų vykdymas.

Įsipareigojimai užtikrinti sveikatai palankią, saugią aplinką bei suteikti reikalingą informaciją (kriterijų 1, 2 ir 4a punktai) nors ir skirtinga apimtimi, buvo aptinkami visose vertintose sutartyse.

Tik **43 proc. sutarčių** teikėjas įsipareigojo vykdyti prevencinę programą, nors bet kokių atveju tai privalo daryti vadovaudamasis Lietuvos Respublikos teisės aktais⁴. Tai parodo, kaip skirtingai mokyklos traktuoja turimas pareigas, kurios joms priklauso pagal įstatymą. Tokių pareigų nenurodymas sutartyje yra nenaudingas vartotojams, nes tėvai, skaitydami sutartį, gali ir nežinoti apie jų turimas teises. Dėl to gali būti apribojama vaiko galimybė dalyvauti socialinio -emocinio ugdymo programose; taip pat nukentėti ir kitų pareigų, pavyzdžiui, saugios ir sveikatai palankios aplinkos, įgyvendinimas.

50 proc. sutarčių yra minimas tėvų ar mokinių aktyvesnis įtraukimas į mokyklos bendruomenės gyvenimą:

- **29 proc. sutarčių** atvirai įsipareigojama suteikti galimybę dalyvauti gimnazijos savivaldoje / bendruomenės veiklose; tuo tarpu vienu atveju tokia galimybė užtikrinama minint tik mokinius;

- **keliose sutartyse** minimas tėvų įtraukimas pasyvus – pagal poreikį, svarstant mokinio kėlimą į kitą klasę, sprendžiant problemas, pritaikant ugdymo turinį mokinio poreikiams;

- **14 proc. sutarčių** minima ta pati abstrakti sąlyga *drauge kurti taisykles bendram buvimui ir veiklai*, iš kurios galima tik spėti, jog mokiniai, tėvai yra laukiami dalyviai sprendimų priėmimo procese;

- **36 proc. sutarčių** tėvų įtraukimas į mokyklos bendruomenės gyvenimą sutinkamas tėvų pareigų dėstymo dalyje – jie įpareigojami dalyvauti talkose, renginiuose, susirinkimuose, vienu atveju yra automatiškai prisijungiama prie mokyklos tėvų organizacijos, tačiau jos pagrindinė veikla - mokesčių dydžių tvirtinimas, kas nėra vienintelis sutarimo reikalaujantis klausimas mokykloje. Vienoje sutartyje nurodomas punktas *bendradarbiauti su tėvais sprendžiant <...> klausimus, inicijuoti tėvų (globėjų) dalyvavimą įstaigos savivaldoje* yra geras pavyzdys ryškėjančios tendencijos, kad tėvai yra labiau laukiami mokyklos savivaldoje nei mokiniai. Tačiau siekiant geros mokyklos visiems, yra svarbu lygia-vertėmis teisėmis į sprendimų priėmimo procesą įtraukti ir mokinius, ir tėvus, ir mokytojus.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo (1991) 43 straipsnio 11 dalis. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9A3AD08EA5D0/asr>.

Šie vartotojo įtraukimo į sprendimų priėmimo procesą pavyzdžiai yra patenkinami, tačiau, nepaisant to, net **50 proc. mokyklų** tokių įsipareigojimų ne-deklaruoja. Tokie atvejai yra nepalankūs vartotojams, nes jie turi mažiau galimybių įtraukti į lankomos mokyklos gyvenimą, jos kūrimą, kas daugelyje mokyklų yra įprasta praktika.

71 proc. sutarčių buvo įsipareigota (dažniausiai – pagal mokyklos galimybes) teikti kurią nors švietimo pagalbą. Dažniausiai tai buvo psichologinė, socialinė pedagoginė, specialioji pedagoginė pagalba ir tik **14 proc. sutarčių** buvo minimas karjeros ugdymas (profesinis orientavimas), švietimo informacinė pagalba. Visos šios paslaugos, nors ir nėra tiesiogiai susijusios su formalioju švietimu, yra svarbios sėkmingam jo vykdymui ir bent valstybinėse mokyklose turi būti teikiamos be papildomo mokesčio, tad, šiuo atveju, tokių paslaugų neužtikrinimas yra nenaudingas vartotojui.

Išryškėjo iš anksto neapibrėžtas, tačiau ne mažiau svarbus mokyklos kaip švietimo paslaugų teikėjos įsipareigojimas – objektyvus ir nešališkas žinių, įgūdžių vertinimas, pastebimas **43 proc. sutarčių**.

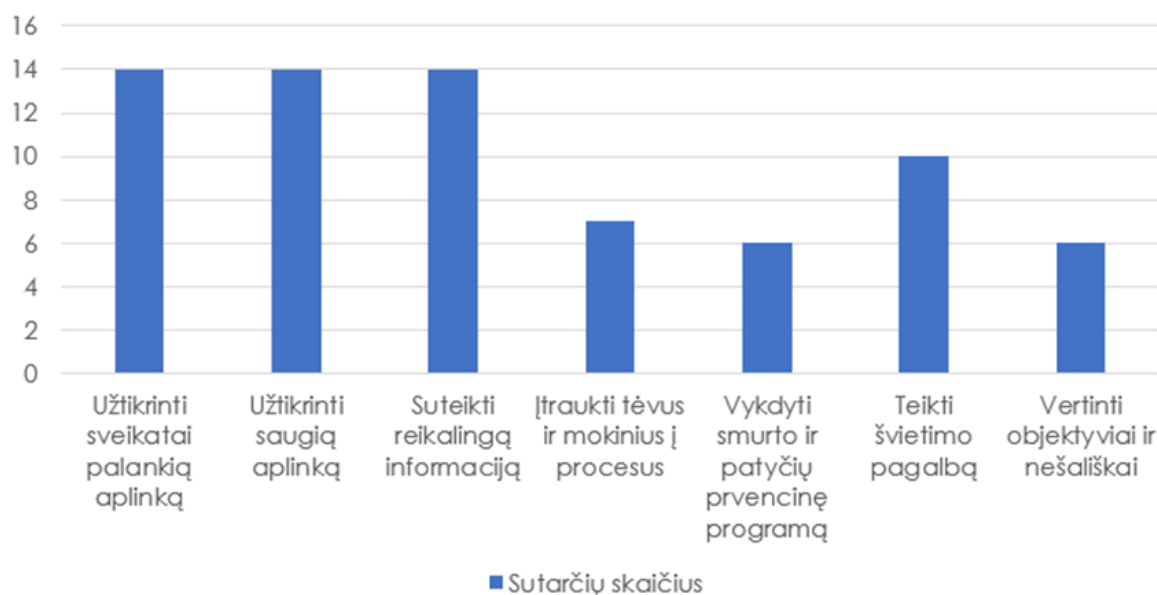
Keletas specifinių įsipareigojimų:

- **Specializuotų mokyklų sutartyse (36 proc.)** atsiranda papildomų specifinių įsipareigojimų, susijusių su religijos mokymu, atitinkamų vertybių ugdymu.

- **Vienoje sutartyje** yra nurodomas įsipareigojimas *organizuoti vasaros semestrą mokiniams, pasiekusiems pagrindinį ir aukštesnį mokymosi pasiekimų lygmenį ir norintiems pagilinti žinias*, kuris gali pasirodyti kaip puiki galimybė tobulėti siekiantiems mokiniams, tačiau tėvų / mokinių pareigų dalyje, atitinkamas vasaros semestras yra minima kaip prievolė nepasiekusiems pagrindinio pasiekimų lygmens mokiniams, sumokant papildomą mokestį: *Nepasiekus pagrindinio mokymosi pasiekimų lygmens pagal Gimnazijos nustatytą tvarką dalyvauti privalomame vasaros semestre ir sumokėti nustatytą papildomą mokestį*. Tad šie du punktai prieštarauja vienas kitam tikslinės auditorijos atžvilgiu, neaišku ir dėl tokios stovyklos apmokestinimo pirmuoju atveju.

Apibendrinant, daugiausia dėmesio mokyklų pareigų dalyje yra skiriama saugios ir sveikos aplinkos užtikrinimui, informavimui, tačiau stinga sąlygų, susijusių su įsipareigojimais įtraukti tėvus ir mokinius į sprendimų priėmimą, geros kokybės švietimo teikimu, prevencinių programų įgyvendinimu.

Mokyklos įsipareigojimų pasiskirstymas

2.2. Švietimo įstatymo 47 straipsnio 2 dalis nurodo, jog **tėvai (globėjai, rūpintojai)** privalo:

2) sudaryti vaikui **sveikas ir saugias gyvenimo sąlygas**, gerbti vaiko asmenybę, apsaugoti jį nuo smurto, prievartos ir išnaudojimo, užtikrinti, kad vaikas laiku pasitikrintų sveikatą;

3) bendradarbiauti su mokyklos vadovu, kitu švietimo teikėju, mokytojais, kitais specialistais, teikiančiais specialiąją, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pedagoginę pagalbą, sveikatos priežiūrą, sprendžiant vaiko ugdymosi klausimus ir vykdyti jų rekomendacijas;

4) parinkti savo vaikams iki 14 metų dorinio ugdymo (tikybos arba etikos) programą;

5) ugdyti vaiko vertybines orientacijas, **kontroliuoti ir koreguoti** jo elgesį;

6) užtikrinti vaiko parengimą mokyklai, jo mokymąsi pagal pradinio ir pagrindinio ugdymo programas iki 16 metų;

7) užtikrinti vaiko punctualų ir reguliarų mokyklos **lankymą**; jeigu vaikas negali atvykti į mokyklą, nedelsdami informuoti mokyklą;

8) dalyvauti parenkant vaikui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo programą ir mokyklą.

2.3. Švietimo įstatymo 46 straipsnio 2 dalyje nurodyta, jog **mokinys** privalo:

1) sudarius mokymo sutartį, laikytis visų jos sąlygų, mokyklos vidaus tvarką nustatančių dokumentų reikalavimų;

2) lankyti mokyklą, stropiai **mokytis**, laikytis mokinio elgesio normų, gerbti mokytojus ir kitus mokyklos bendruomenės narius, **nepažeisti** jų **teisių** ir teisėtų **interesų**;

3) mokytis pagal pradinio ir pagrindinio ugdymo programas iki 16 metų;

4) dalyvauti nuoseklioje ir ilgalaikėje prevencinėse programose.

Nagrinėta, kaip šios įstatymu įtvirtintos pareigos atsispindi sutartyse bei atsižvelgta į papildomus įpareigojimus – kokią jie reikšmę turi tėvams ir mokiniams.

Viena iš sutarties šalių yra mokiniai, tačiau jiems atstovauja tėvai, nes vaikai tik nuo 14 metų įgauna dalinį veiksnumą ir gali sudaryti sandorius su tėvų sutikimu, tačiau mokymosi procesas iš esmės yra skirtas mokiniams ir jie yra neatsiejama mokyklos bendruomenės dalis. Todėl savaime suprantama, kad mokiniai turi atitinkamų pareigų ir teisių, įtvirtintų tiek įstatymu, tiek mokyklos vidaus dokumentais. Tėvų ir mokinių pareigos bei teisės skiriasi, dažnoje sutartyje mokinių pareigų užtikrinimą apima tėvų pareigos, dalyje sutarčių yra mokinio pareigų skyrius, kitose yra reikalaujama paties būsimo mokinio parašo. Vien tik tėvų pareigos yra nurodytos **72 proc.** tirtų sutarčių.

Dažniausiai sutartyse minėtos šios įstatymu įtvirtintos tėvų pareigos (**2 sutartys** yra dėl vidurinio ugdymo, ten tėvų pareigų dalies visai nėra):

- bendradarbiavimas su mokyklos administracija, specialistais ir jų rekomendacijų vykdymas (**86 proc. sutarčių**);
- mokyklos lankymo užtikrinimas (**86 proc. sutarčių**);
- vaiko parengimas mokyklai (**79 proc. sutarčių**, o **14 proc. sutartyse** apsirūpina patys mokiniai).

Į mokinius orientuotos pareigos dažniausiai yra šios:

- laikytis visų sutarties sąlygų, mokyklos vidaus tvarką nustatančių dokumentų reikalavimų; (**71 proc. sutarčių**);
- **gerbti** mokytojus ir kitus mokyklos bendruomenės narius, **nepažeisti** jų **teisių** ir teisėtų **interesų** (**86 proc. sutarčių**) - mokinių pareiga, bet ją sutartyse užtikrina tėvai.

Kitos, įstatyme neįtvirtintos, bet dažnai pasitaikiusios pareigos:

1) susijusios su mokyklos pareigų įgyvendinimu:

- mokykla privalo būti atvira bendruomenei ir, kaip išskirta šiame tyrime, informuoti reikalingais klausimais tėvus. Savo ruožtu sutartyse tėvai yra įpareigojami domėtis teikiama informacija: *Domėtis mokinio ugdymo rezultatais (29 proc.); sistemingai stebėti ir kontroliuoti informaciją apie mokinio mokymosi rezultatus bei bendrą Mokyklos procesų organizavimą ir tvarką, teikiamą informaciją, talpinamą Mokyklos elektroniniame dienyne ir/ar Mokyklos internetinėje svetainėje (29 proc.).*

- mokykla privalo užtikrinti sveiką, saugią ir prievartai, smurtui, žalingiems įpročiams užkertančią kelią aplinką ir šia savo pareiga mokykla dalinasi kartu su tėvais ir mokiniais. Iš viso **57 proc. sutarčių** yra atliepiama ši pareiga. Didžioji dalis sąlygų įpareigoja užtikrinti svaiginamųjų, toksinių medžiagų nevartojimą (**88 proc.**). Taip pat minima psichologinio ir fizinio smurto (1 atveju), azartinių žaidimų (1 atveju), pirotechnikos ar kitokių sprogstamųjų medžiagų, ginklų (**2 atvejais**) prevencijos. Vienoje iš sutarčių šie žalingi veiksmai yra nepageidaujami kaip ir naudojimas telefonu: *užtikrinti, <...> kad mokinys Mokykloje ir jos teritorijoje nesinaudotų mobiliaisiais telefonais, nerūkytų, nevartotų alkoholio ar kitų svaiginamųjų medžiagų.* Kaip nurodyta ŠĮ 23¹ ir 23² straipsniuose, yra privaloma pranešti apie patyčių atvejus švietimo įstaigos vadovui, tačiau tik 1 sutartyje tai yra akcentuojama ir jos sąlygomis tiek tėvai, tiek mokiniai yra įpareigojami pranešti apie pastebėtus smurto ir patyčių atvejus.

2) susijusios su higiena ir sveikata:

- Nuo 2020 m. sausio 1 d. nebelieka popierinio Mokinio sveikatos pažymėjimo ir visa informacija apie profilaktinį sveikatos patikrinimą yra pateikiama elektroninės sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros informacinėje sistemoje, tuomet perduodama į vaikų sveikatos stebėsenos informacinę sistemą, prie kurios prieigą turi visuomenės sveikatos priežiūros specialistai, vykdančys sveikatos priežiūrą mokyklose. Taip pat yra atsisakyta galiojusio patikrinimo termino iki rugsėjo 15 d.

⁵Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas dėl profilaktinių sveikatos tikrinimų sveikatos priežiūros įstaigose (2000). 3 priedo 26 straipsnis. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.DC61D74561C5/GCKBaWVJQe>

Nepaisant to, visose sutartyse aptinkamos sąlygų, susijusių su sveikatos patikrinimu, formuluotės referuoja į jau nebetaikomą sistemą nuo konkrečių anksčiau egzistavusių formos ir terminų minėjimo *pristatyti iki rugsėjo 15 d. vaiko sveikatos pažymėjimą Nr. 027-1/a (14 proc.)* iki abstrakčių pasitikrintų sveikatą ir pateiktą informaciją mokyklai, kurie neturi prasmės, nes automatizavus procesą, mokiniui ar jo tėvams nebereikia pateikti jokių dokumentų. **50 proc. sutarčių** yra išlikęs pažymos / informacijos pateikimo terminas iki rugsėjo 15 d. Tai gali indikuoti, jog sutartys nėra nuolat peržiūrimos ir adaptuojamos pagal besikeičiantį reguliavimą.

3) su mokyklos specializacija susijusios pareigos:

- mokiniai ir/ar jų tėvai yra įpareigojami dalyvauti specifinėse, su tikėjimu susijusiose, veiklose, pavyzdžiui, vertybių ugdymo programose, šv. mišiose, **14 proc. mokyklų** yra privalomas tikybos mokymasis.

Pavienės, išsiskiriančios pareigos:

- **dviejose iš vertintų sutarčių** paslaugos gavėjas yra įpareigojamas derinti kelionių laiką su mokykla arba vykti atostogų metu, kas yra sveikintina, turint omenyje, jog pamokų lankomumas turi įtakos moksleivių akademiniam pasiekimams⁶.

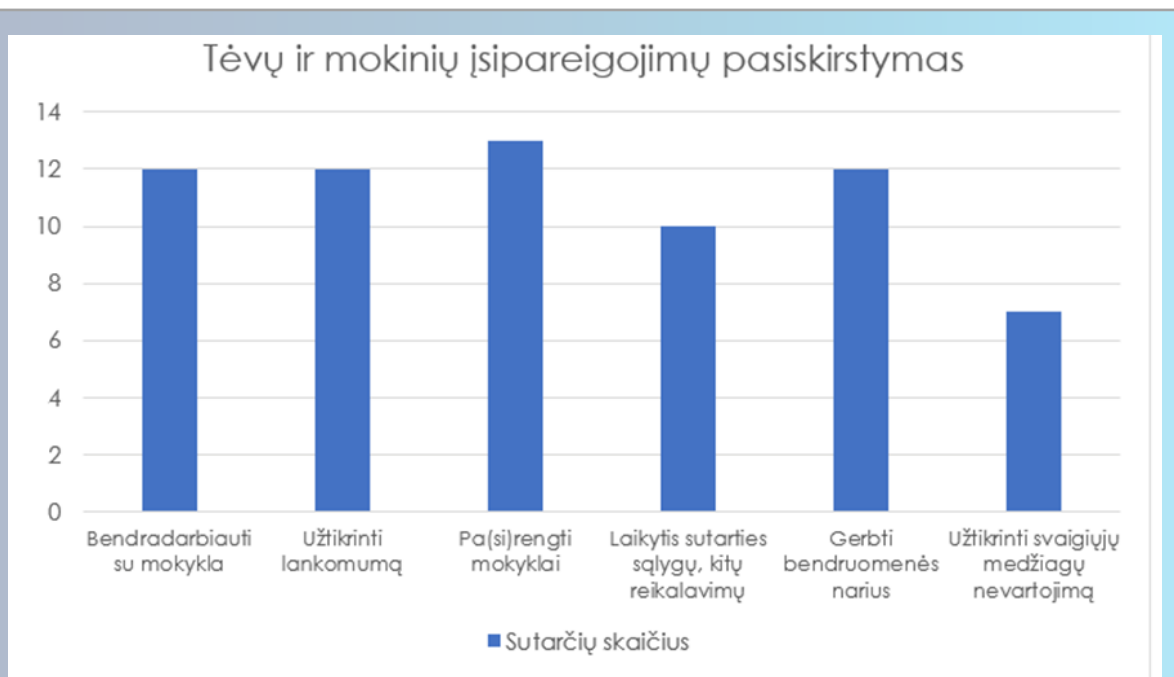
- prie mokyklos pareigų minėtas atvejis – privalomas ir papildomai apmokestintas dalyvavimas vasaros semestre: *Nepasiekus pagrindinio mokymosi pasiekimų lygmens pagal mokyklos nustatytą tvarką dalyvauti privalomame vasaros semestre ir sumokėti nustatytą papildomą mokesťį*. Nors tai gali būti gera galimybė mokiniui tobulėti ir realizuotis, sąlyga sukuriama įspūdis, kad rezultatai yra vien mokinio atsakomybė ir nepasisekus privaloma susimokėti, tačiau galbūt klaidų padarė ir pati mokykla – mokymo(si) procesas yra abipusis, jo metu tobulėja tiek tas, kuris moko, tiek tas, kuris mokosi. Atkreiptinas dėmesys, jog ši sąlyga taikytina ne tik neigiamais ketverto nesiekiančiais įvertinimais besimokantiems mokiniams, bet ir nesiekiantiems 6 vertinamų rezultatų (pagal vertinimo skales bendrajame ugdyme⁷ – pagrindinio mokymosi pasiekimų lygmuo prasideda šešetu).

⁶Organisation for Economic Co-operation and Development. (2016). *Low-Performing Students: Why They Fall Behind and How To Help Them Succeed*. OECD Publishing.

⁷Lietuvos respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2013 m. gegužės 10 d. įsakymo Nr. V-402 redakcijos 27 priedas Vertinimo skalės bendrajame ugdyme. Prieiga per internetą: https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B9CFE15EB-6DA/asr#part_74bdb7ac56364ed49a8b00a71f7fc73d

- **Vienoje sutartyje** pateikiama gana kontraversiška sąlyga: Puoselėti gimnazijos tradicijas, palaikyti ideologiją, **nekritikuoti mokyklos** girdint vaikui. Tokia sutarties nuostata prieštarauja demokratinės mokyklos idėjai ir neprisideda prie pilietiškumo, kritinio mąstymo ugdymo.

Tėvų ir mokinių pareigos yra kur kas labiau susijusios su mokyklos pareigų įgyvendinimu nei mokyklos pareigos su tėvų ir mokinių pareigų įgyvendinimu. Pasitaiko kontroversiškų sąlygų, kurios įpareigoja atlikti tam tikras idėjines praktikas arba riboja nuomonės laisvę.

Apibendrinant šį kriterijų, iš esmės **didžioji dalis sutarčių** pareigų atkartoja Švietimo įstatymo punktus, tačiau itin dažnai vartotojams tenkančių pareigų kiekis yra neproporcingai didesnis švietimo teikėjų pareigoms. Pastebėtina, kad kai kuriais atvejais įstatymu vienai pusei nustatyti įsipareigojimai sutartyse yra priskiriami abiem, kas gali duoti veiksmingesnių rezultatų – sklandesnę sąlygos ir visos sutarties įgyvendinimą. Nagrinėjant pareigas, svarbu yra atkreipti dėmesį ir į *sutarties keitimą, nutraukimą, sąlygų pažeidimo padarinius / atsakomybės formas* (bus aptarta vėliau), nes jei bet koks sutarties sąlygų pažeidimas gali būti pagrindas sutarties nutraukimui ar kitokių *atsakomybės formų įgyvendinimui*, smulkūs pažeidimai, pavyzdžiui, nepranešimas apie planuotą nedalyvavimą ugdymo procese, gali sukelti neadekvačias pasekmes.

Sutarties šalių teisės

Šalių teisių, kaip ir pareigų, įtvirtinimas sutartyje yra svarbi bet kurios sutarties dalis, nes užtikrina tinkamą ir sklandų sutarties vykdymą. Sutarčių teises ir pareigas sutartyje įtvirtinti būtina pagal Švietimo įstatymo 45 straipsnio 4 dalį, nors neretai šios dalies trūksta tarp šio tyrimo imties sutarčių. Šis kriterijus analogiškai pareigų kriterijui atspindi šį įtvirtintų teisių užtikrinimą ir papildomas sąlygas bei kaip jos veikia kitą šalį.

36 proc. visų tirtų sutarčių buvo išskirtos atskiros dalys šalių teisėms. Iš jų – **vienoje sutartyje** išskirtos tik mokyklos teisės.

3.1. Šioje dalyje aptariamos mokyklos teisės, kurios dažniausiai yra tiesiogiai susijusios su tėvų pareigų įgyvendinimu.

1) Pareigų įgyvendinimui reikalingos teisės:

- mokykla privalo užtikrinti žalingiems įpročiams, smurtui užkertančią kelią aplinką: *imtis priemonių siekdama saugoti Mokinį Gimnazijoje ir per jos organizuotus renginius nuo fizinę, psichinę sveikatą žalojančių poveikių, psichoaktyvių medžiagų ir jų vartojimo;*

- tėvai įstatymu yra įpareigoti, kas atsispindi ir didžiojoje dalyje sutarčių (**57 proc.**), kontroliuoti ir koreguoti mokinio elgesį, tad šiuo reikalavimu mokykla užsitikrina tokios pareigos įgyvendinimą: *reikalauti, kad Tėvai / globėjai imtųsi konkrečių priemonių dėl netinkamo Moksleivio elgesio; <..> atsisakyti teikti papildomą Mokinio priežiūros paslaugą, kai netinkamas Mokinio elgesys turi neigiamos įtakos kitų mokinių arba prižiūrinčio personalo savijautai, yra pavojingas aplinkinių sveikatai ir/ar turtui arba tiesiogiai kelia realią ir akivaizdžią grėsmę;*

- tėvai privalo bendradarbiauti su mokyklos vadovybe, kitais specialistais: *<...> remiantis Mokykloje suformuotos Vaiko gerovės komisijos rekomendacijomis reikalauti, kad Tėvai/globėjai kreiptųsi į Psichologinę pedagoginę tarnybą ir protingais terminais supažindintų Mokyklą su specialistų išvadomis; Apibrėžiamos tokios pareigos nevykdymo pasekmės: Mokykla turi teisę kreiptis į Vaiko teisių apsaugos tarnybą dėl vaiko teisių pažeidimo ir/arba Sutartyje numatytais terminais ir tvarka vienašališkai nutraukti Sutartį“;*

- mokykla privalo užtikrinti sveiką aplinką, šia teise įgalinama higienos / sveikatos patikra yra priemonė šiai pareigai įgyvendinti: *iškilus būtinybei, <...> periodiškai atlikti Mokinio asmeninę sanitarinę higienos ir/ar sveikatos patikrą; reguliariai tikrinti Mokinio sveikatą (įskaitant, bet neapsiribojant, esant pedikuliozės protrūkiui).*

2) 29 proc. sutarčių tarp teisių yra nurodoma teisė vienašališkai nutraukti sutartį. Keletas išskirtinių atvejų:

- vienašališkai nutraukti šią sutartį tuo atveju, jei paaiškėja, kad tėvai iki sutarties sudarymo sąmoningai neatskleidė mokyklai informacijos apie tam tikrus mokinio raidos ir sveikatos sutrikimus;
- nutraukti šią Sutartį, jei Gimnazija negali užtikrinti kokybiško mokymo namuose arba tinkamos specialiosios ar socialinės pedagoginės pagalbos.

3) Specifiškos:

- **vienoje sutarčių** įvardinama teisė savo nuožiūra įvesti privalomas *Moksleivių uniformas ir/ar Mokyklos ženkliukus*. Pati sąlyga yra kategoriška mokyklos kaip bendruomenės atžvilgiu: savo nuožiūra leidžia suprasti, kad į sprendimo priėmimą nebūtų įtraukti mokiniai ir jų tėvai;

- **vienintelis atvejis tarp visų sutarčių**, kai apskritai yra kalbama apie mokymosi vietos keitimą: *keisti Paslaugų teikimo vietą raštu įspėjus Klientą iš anksto, bet ne vėliau kaip prieš 3 (tris) mėnesius*. Šiuo atveju, jei tėvų netenkina nauja vieta, jiems suteikiama teisė per 30 dienų nutraukti sutartį;

- siekdama užtikrinti švietimo pagalbą, mokykla pasilieka teisę didinti mokesť: *remiantis Psichologinės pedagoginės tarnybos išvadamis ir konstatavus, kad Mokykla negalės tinkamai suteikti Ugdymo paslaugų, Mokykla turi teisę specialiųjų poreikių užtikrinimo tikslais didinti Mokestį už Ugdymo paslaugas*. Keitimas turi vykti derinant su tėvais, tačiau nepavykus susitarti – mokykla turi teisę vienašališkai nutraukti sutartį;

- sutartyse įprastai nedetalizuojamos drausminės nuobaudos, tačiau **vienoje iš sutarčių** yra apibrėžta teisė taikyti gana griežtą priemonę: *laikina pašalinti Mokinį iš Mokyklos; tuo atveju, kai Mokinys mokosi namuose, Mokykla neprisiima atsakomybės už jo ugdymosi kokybę ir rezultatus*.

Mokyklos teisės dažnai atliepia sutartyje įtvirtintų pareigų įgyvendinimui reikalingų sąlygų užtikrinimą. Taip pat detalizuojami atvejai, kuomet mokykla gali nutraukti sutartį savo iniciatyva.

3.2. Tėvų teisės yra apibrėžtos 29 proc. sutarčių. Tėvų teisės, įtvirtintos Švietimo įstatymu ir aktualios tyrimui, yra šios:

1) dalyvauti parenkant (prireikus parinkti) vaikui ugdymo programą, formą, mokyklą ar kitą švietimo teikėją;

2) gauti informaciją apie vaiko būklę, ugdymo ir ugdymosi poreikius, pažangą, mokyklos lankymą ir elgesį;

3) dalyvauti mokyklos savivaldoje;

4) dalyvauti įvertinant vaiko specialiuosius ugdymosi poreikius ir gauti išsamią informaciją apie įvertinimo rezultatus;

5) reikalauti, kad vaikui būtų teikiamas **geros kokybės ugdymas**.

Šios sutarčių dalys gana abstrakčios ir trumpos. Visose buvo užtikrinama teisė gauti visapusišką informaciją apie vaiką mokykloje bei dalyvauti mokyklos savivaldoje, bendruomenės veiklose. Vienoje sutartyje 3 teisės yra susijusios su galimybėmis tėvams aktyviau įsitraukti į mokyklos gyvenimą ir tik vienoje sutartyje buvo suteikta papildomų teisių, pavyzdžiui, sumokėti didesnę mokėstį taip padedant mokiniams iš mažiau galimybių turinčių šeimų.

3.3. Atskirai išskirtos mokinio teisės buvo vienoje sutartyje. Aktualios tyrimui ŠĮ įtvirtintos mokinių teisės:

1) pagal savo gebėjimus ir poreikius mokytis mokykloje, savarankiškai mokytis ir įgyti išsilavinimą, kvalifikaciją;

2) sulaukęs 14 metų, savarankiškai pasirinkti dorinio ugdymo (tikybos arba etikos) programą;

3) gauti geros kokybės švietimą;

4) pasirinkti formaliojo švietimo programas papildančius ir jo saviraiškos poreikius tenkinančius šių programų **modulius**, pasirenkamųjų dalykų programas, kursus;

5) [teisė] į psichologinę, specialiąją pedagoginę, specialiąją, socialinę pedagoginę **pagalbą**, profesinį **orientavimą** ir švietimo informacinę pagalbą, sveikatos priežiūrą mokykloje, informaciją apie savo pasiekimų vertinimą ir kitą su mokymusi susijusią informaciją;

6) mokytis savitarpio pagarba grįstoje, psichologiškai, dvasiškai ir fiziškai saugioje aplinkoje, turėti higienos reikalavimus atitinkančius mokymosi krūvį ir aplinką;

7) [teisė] į nešališką mokymosi pasiekimų įvertinimą;

8) dalyvauti mokyklos savivaldoje.

Sutartyje visos šios teisės, išskyrus dorinio ugdymo pasirinkimą, yra įvardintos. Papildomai pažymima, kad išsilavinimas grindžiamas katalikiška ugdymo sistema.

Apibendrinant, didžioji dalis teisių atitinka pareigas. Tačiau mokykloms yra suteikiama kur kas daugiau teisių nei tėvams. Prisimenant sutarčių šalių pareigų dalį – dažnu atveju tėvų įsipareigojimų išskiriama kur kas daugiau nei mokyklų, tad egzistuoja įsipareigojimų disbalansas – tėvai / mokiniai turi daugiau atsakomybių nei mokyklos.

Sutarties keitimo, nutraukimo pagrindai

Švietimo paslaugų sutartims nėra specialių sąlygų dėl keitimo ar nutraukimo procedūrų, todėl šis kriterijus yra grindžiamas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – Civilinis kodeksas arba CK) 6.217 straipsniu:

1. Šalis gali nutraukti sutartį, jeigu kita šalis sutarties neįvykdo ar netinkamai įvykdo ir tai yra esminis sutarties pažeidimas.

Sutarties nutraukimo atvejai suskirstyti į 5 grupes, kiekvienai pateikiant konkrečių sąlygų pavyzdžių:

1) Sutarties nutraukimui nereikalingas grubus pažeidimas ar kitokia specifinė priežastis, pakanka informuoti apie sprendimą per sutartyje nustatytą terminą.

Tokia sąlyga pastebėta **50 proc. sutarčių**, dar dviejose sutartyse konkretus terminas nėra numatytas, užtenka raštiško prašymo. Įspėjimo terminas varijavo nuo ne vėliau kaip prieš 4 mėnesius iki 14 dienų arba 3 dienų (jei sutartis nutraukiama per 30 kalendorinių dienų nuo pirmos mokinio mokyklos lankymo dienos). **Vienoje sutartyje** taip pat numatyta galimybė nutraukti sutartį einamųjų mokslo metų pabaigoje, apie tai pranešus raštu iki birželio 1 d. **14 proc. sutarčių** (pirmų 30 dienų atveju) tokio nutraukimo opcija yra galima ne tik klientui, paslaugos gavėjui, bet ir švietimo paslaugas teikiančiai įstaigai.

2) Civiliniame kodekse yra nurodyta galimybė nutraukti sutartį, jei jos sąlygos yra esmingai pažeidžiamos. Tad nemažai sutarčių yra apibrėžtos konkretnės sąlygos, kokiems pažeidimams esant, galima vienašališkai nutraukti sutartį.

43 proc. sutarčių tokia teisė yra numatyta tik paslaugos teikėjui – mokyklai – ir neminimi mokyklos galimų atlikti pažeidimų atvejai, kuriais remdamiesi tėvai galėtų nutraukti sutartį.

Šiuo atveju pagrindai yra šie:

- mokinys ir / ar tėvai nuolat pažeidžia mokyklos vidaus taisykles ir / ar kitus vidaus dokumentus (**50 proc. sutarčių**);
- prastas lankomumas (kaip nurodyta **vienoje iš sutarčių** – 10 dienų iš eilės, 20 dienų per ketvirtį be pateisinamos priežasties);
- mokinys nepasiekia patenkinamo pusmečio įvertinimo; mokinys neįgyja teisės mokytis pagal aukštesnio lygmens ugdymo programą);
- tėvai nebendradarbiauja su mokykla kontroliuojant / koreguojant mokinio elgesį; neatsižvelgia į Vaiko gerovės komisijos rekomendacijas; tėvai nesumoka nustatyto mokesčio iki termino.

21 proc. sutarčių yra aprašoma galimybė bet kuriai iš šalių šiurkščiai pažeidus sutarties sąlygas, kitai šaliai nutraukti sutartį. Skiriasi pranešimo apie sutarties nutraukimą terminai, kurie gali būti nustatyti nuo 7 dienų iki 1 mėnesio (**vienoje iš sutarčių** nurodyta, kad sutartį vienašališkai galima nutraukti tik dėl nuolatinių pažeidimų, kitu atveju reikia mokėti baudą).

3) Nutraukiant dėl šiurkščių pažeidimų, prieš tai yra įspėjama raštu ir suteikiamas laiko tarpas pasitaisyti, nurodant terminą pažeidimams ištaisyti, ir tik jei tokie pažeidimai per nurodytą terminą nebuvo ištaisyti ir / ar į nurodytas rekomendacijas nebuvo atsižvelgta. Tai numatoma 43 proc. sutarčių. Minimi šiurkštūs pažeidimai:

- nuo 30 dienų iki 2 mėnesių vėluojama sumokėti mėnesines įmokas;
- mokyklos nuostatų, vertybių, taisyklių nesilaikymas;
- pateikta neteisinga informacija apie mokinį.

4) Mokesčio mokėjimo tvarkos (ir kitų sutarties sąlygų, pavyzdžiui, paslaugų teikimo vietos) pakeitimai gali būti priežastis tėvams nutraukti sutartį.

3 įstaigos savo sutartyse apibrėžia situacijas, kai yra keičiamas mokesčio dydis ir, jei paslaugų gavėjo pokytis netenkina, yra numatoma teisė nutraukti sutartį. **Vienoje sutartyje** apibrėžiama analogiška situacija su paslaugų teikimo vietos pakeitimu, kai apie sutarties nutraukimą būtina pranešti – ne mažiau kaip 60 d. iki nutraukimo dienos; – 30 d. iki paslaugų teikimo vietos ar mokesčio už paslaugas pakeitimo arba 30 d. iki mokesčių dydžio pakeitimo dienos.

5) Šl 29 straipsnio 10 dalyje nurodoma: Mokykla, dėl objektyvių priežasčių negalinti užtikrinti mokiniui, kuris mokosi pagal privalomojo švietimo programas, psichologinės, specialiosios pedagoginės, specialiosios ar socialinės pedagoginės pagalbos, suderinusi su jo tėvais (globėjais, rūpintojais), pedagogine psichologine bei vaiko teisių apsaugos tarnyba, siūlo jam mokytis kitoje mokykloje.

64 proc. sutarčių yra referuojama į šį straipsnį arba jame išvardintus atvejus. Vienoje sutartyje taip pat yra Šl 29 straipsniu grindžiamas punktas: 5.5. *Sutartis gali pasibaigti Mokyklos iniciatyva dėl Švietimo įstatymo 29 straipsnio 10 dalyje nurodytų priežasčių, t.y., kai vaiko elgesys kelia grėsmę Mokyklos ir kitiems joje besimokantiems vaikams, tačiau jo taikymas neatitinka / dalinai atitinka įstatymo punkto turinio.*

6) Kiti sutarties nutraukimo / koregavimo atvejai:

- mokiniui pakeitus ugdymo programą: Šalių susitarimu Sutartis gali būti nutraukta, papildyta arba pakoreguota mokiniui pakeitus ugdymo programą ar dėl kitų priežasčių;

vaikui perėjus prie aukštesnio lygmens ugdymo programos (iki jam sueis 14 metų);

- mokykla turi teisę nutraukti sutartį vienašališkai net po stojamojo mokesčio sumokėjimo, jei nusprendžia, kad dėl numatytų aplinkybių negali priimti mokinio. Stojamasis mokestis tokiu atveju yra grąžinamas;

- Mokiniui *susirgus liga, kuri kelia didelę grėsmę kitų Mokyklos mokinių ar aplinkinių sveikatai; kai Tėvų / globėjų veiksmais yra daroma žala Mokyklos dalykinei reputacijai; paaiškėjus, kad Tėvai / globėjai pateikė klaidingą informaciją apie Mokinio sveikatą ar kitą Mokyklos atstovams būtiną žinoti informaciją, kurios buvo prašoma pildant Priėmimo į mokyklą paraišką ir Būtiniosios informacijos formą;*

- *Jei Tėvai nevykdo savo piniginių įsipareigojimų ilgiau, kaip 15 (penkiolika) dienų, Mokykla ar Asociacija turi teisę pradėti teisminį skolos išieškojimą ir sustabdyti Mokymo paslaugų teikimą nuo kitų mokslo metų.*

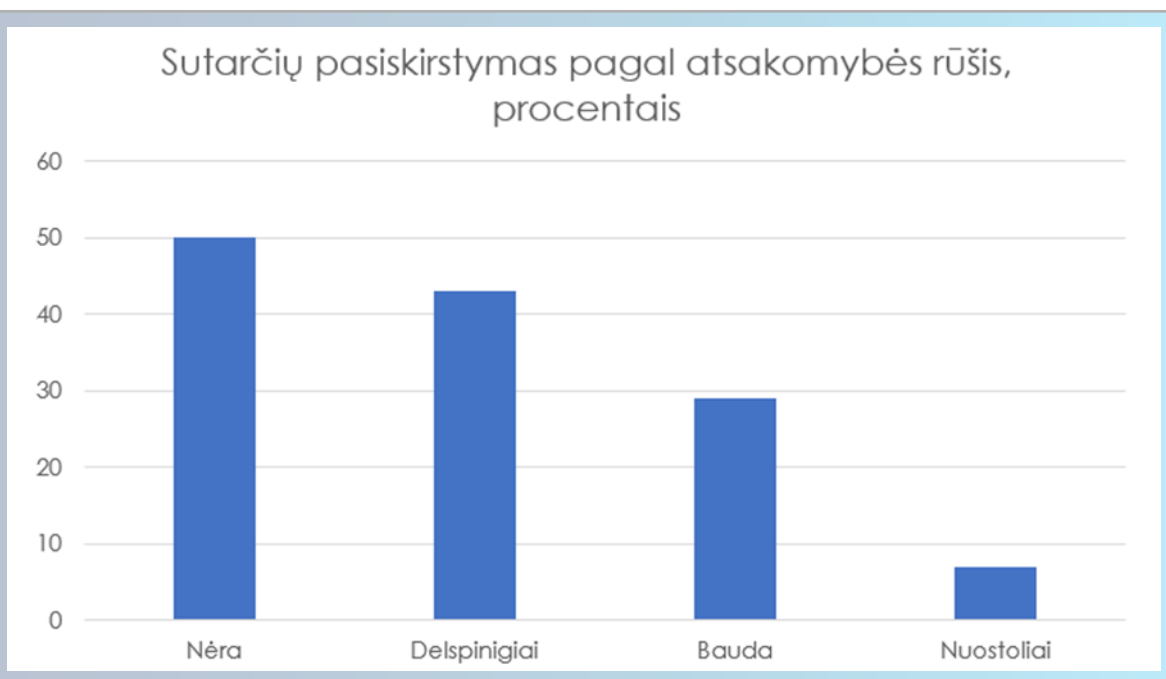
Vienoje sutarčių yra sutarties nutraukimą ribojantis punktas: 7. *Klientas negali vienašališkai nutraukti sutarties kol vaikas nebaigs privalomojo švietimo programos. Nors pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją mokslas asmenims iki 16 metų yra privalomas, tai nedraudžia mokiniui ir jo tėvams (globėjams) keisti mokyklą. Toks punktas prieštarauja ir Šl 47 straipsnio 2 daliai, užtikrinančiai tėvų teisę parinkti vaikui mokyklą ar kitą švietimo teikėją, taip pat CK 6.721 straipsniui, kuriuo numatomi vienašališko sutarties nutraukimo atvejai.*

Pagrindinės priežastys sutarties nutraukimui yra jos pažeidimai (vidaus dokumentų nesilaikymas, prastas lankomumas, tėvų nebendradarbiavimas su mokykla), jos sąlygų (mokesčio, paslaugų teikimo vietos) pakeitimai. **64 proc. sutarčių** yra nurodyta galimybė nutraukti sutartį be jokio specifinio pagrindo, svarbiausia pranešti prieš atitinkamą laiko tarpą. Pastebėtina tendencija, jog daugiausia priežasčių nutraukimui kyla iš tėvų atsakomybių nevykdymo, pagrindų nutraukti sutartį dėl mokyklos kaltės yra kur kas mažiau, tad galima teigti, jog šiuo atžvilgiu sutarčių šalių jėgos / galių pusiausvyra yra nelygi tėvų nenaudai.

Sutarties nutraukimo padariniai

Vertinant sutartis šiuo aspektu siekiama išsiaiškinti, kokia atsakomybė yra taikoma šalims pažeidus sutarties sąlygas, palyginti jas tarpusavyje.

50 proc. sutarčių nėra numatoma jokia atsakomybė už sutarties sąlygų pažeidimus (neįskaitant paties sutarties nutraukimo). **43 proc. sutarčių** numatoma atsakomybės forma yra netesybos, konkrečiai – delspinigiai. **29 proc. sutarčių** yra numatytos baudos. **Vienoje sutartyje** yra apibrėžti nuostoliai.

1) Kai atsakomybės forma yra delspinigiai:

- ji taikoma už pavėluotus vykdyti piniginius įsipareigojimus;
- delspinigių dydis nuo nesumokėtos sumos už kiekvieną vėlavimo dieną varijuoja nuo 0.04 proc. iki 0.1 proc.;

- **vienu atveju** dar yra taikomas vienkartinis 35 eurų skolos administravimo mokestis;

- **keliose sutartyse** delspinigiai pradedami skaičiuoti nuo 22 dienos iki 180 dienos po praleisto mokėjimo termino;

- **vienoje sutartyje** nėra nurodyta procentinio dydžio, įrašoma konkreti suma: *Tėvai / globėjai įsipareigoja mokėti _____ EUR dydžio baudą už kiekvieną kalendorinę vėlavimo dieną. Baudos sumokėjimas neatleidžia Mokyklos ir Tėvų / globėjų nuo pareigos vykdyti šioje Sutartyje prisiimtus įsipareigojimus.*

2) Kai atsakomybės forma yra bauda, tiriamose sutartyse numatomi tokie baudų dydžiai:

- vienašališkai sutartį nutraukę tėvai privalo sumokėti 2 mėnesinių mokesčių dydžio sutarties nutraukimo mokestį. Taip pat apie sutarties nutraukimą turi būti pranešta likus ne mažiau kaip 4 mėnesiams. Toks mokestis ir apskritai tvarka nėra pagrįsta ir neaišku, kaip atspindi mokyklos (nukentėjusios šalies) patirtus nuostolius, tad galima daryti prielaidą, jog siekiama nubausti vartotoją ir pasipelnyti. Atsižvelgiant į Civilinio kodekso 6.258 straipsnį, ši sąlyga laikytina pažeidžianti vartotojo teises ir interesus. Svarbu paminėti, jog sutarties terminas yra 1 metai, tad norint pereiti į kitą mokyklą kitais mokslo metais ir apie sutarties nepratęsimą įspėjus prieš 2 mėnesius, šis punktas nebūtų taikomas;

- **vienoje sutartyje** yra įtvirtintas užstatas, tad jei tėvai ar mokinys sistemingai (tris ar daugiau kartų per 12 mėnesių) pažeidinėja Sutartį, užstato suma kaip bauda pereina mokyklos nuosavybei. Tuomet tėvai per mėnesį privalo atstatyti užstato sumą.

- jei mokinys keičia mokyklą pasibaigus mokslo metams, tėvai turi sumokėti mokymosi mokestį už 2 vasaros mėnesius, jeigu viduryje mokslo metų – už 1 vasaros mėnesį. Pirmasis atvejis yra suprantamas, nes pagal sutartį mokėti už mokslą reikia ir per mokslo metus, ir per atostogas, tačiau antrasis atvejis sutartyje papildomai nėra pagrįstas.

- tais atvejais, kai apie sutarties nutraukimą mokykla neįspėjama prieš 30 kalendorinių dienų, baudos dydis prilygsta 1 mėnesio už ugdymo paslaugas mokesčiui.

3) Kai atsakomybės forma yra nuostoliai:

ši atsakomybės forma įtvirtinta tik **vienoje sutartyje** ir yra taikoma, jei iki mokslo metų pradžios tėvai nusprendžia nutraukti sutartį nesant mokyklos kaltės. Nuostoliai apskaičiuojami proporcingai ir priklauso nuo informavimo apie nutraukimą datos bei naujo mokinio atsiradimo laikotarpio. Jei nutraukiama iki

rugpjūčio 1 d. – atsakomybė netaikoma; vėliau ji siekia 10 arba 20 procentų metinio mokesčio už paslaugas. Jei surandamas naujas mokinys atsilaisvinusiai vietai užimti, suma gali būti mažinama nuo 90 proc. (kai randama per mėnesį), iki 30 proc. (kai randama per 3 mėn.), priklausomai nuo to, kaip greitai naujas mokinys užima atsilaisvintą vietą. Tad mažiausias nuostolių dydis galėtų būti 1 proc. metinio mokesčio (pranešama iki rugpjūčio 15 d., naujas mokinys atsiranda per mėnesį), didžiausias – 20 proc. (pranešama iki rugpjūčio 31 d., naujas mokinys neatrandamas).

36 proc. sutarčių kalbama tik apie paslaugos gavėjo šaliai tenkančią atsakomybę, tad paslaugos teikėjas neįsipareigoja pagal jokias sutartinės atsakomybės formas. **14 proc. sutarčių** buvo minimi delspinigių skaičiavimo atvejai dėl abiejų šalių piniginių įsipareigojimų nevykdymo, tačiau mokinių / tėvų ir mokyklos santykių kontekste piniginiai įsipareigojimai dažniausiai yra tėvų atsakomybė, tad praktiškai atsakomybė vis tiek bus aktuali tėvams. Apskritai tik **pusėje sutarčių** yra apibrėžtos sutartinės atsakomybės formos, **36 proc.** kalbama tik apie paslaugos gavėjo atsakomybę, **14 proc. sutarčių** piniginių įsipareigojimų kontekste abi šalys turi tą pačią atsakomybę. Tokia situacija rodo, jog tėvai turi kur kas daugiau sutartinių atsakomybių, kai mokyklos jų apskritai neturi ir vienintelis jų pareigų įgyvendinimo užtikrinimas lieka tik galimybė tėvams vienašališkai nutraukti sutartį dėl šiurkščių pažeidimų. Tad kaip ir sutarties keitimo, nutraukimo pagrindų kriterijaus atveju, taip ir šiuo atveju, galima teigti, jog atsakomybė, tenkanti abiems šalims, yra neproporcinga tėvų nenaudai.

Mokesčiai

Vienas pagrindinių privačios mokyklos bruožų ir skirčių nuo valstybinės yra mokestis už mokslą. Šiame tyrime nėra lyginamos konkrečios sumos, o apžvelgiama bendra mokesčio už mokslą mokėjimo tvarka, papildomos mokamos ir nemokamos paslaugos. Didžiojoje dalyje sutarčių yra minimos atskiros mokesčių už paslaugas mokėjimo tvarkos, tačiau nemažai informacijos yra pateikiama ir pačiose sutartyse. Tik **21 proc. sutarčių** nebuvo aptikta papildomos informacijos, tad jos šiame kriterijuje aptartos nebus.

Tik vienoje sutartyje buvo nurodyta, jog iki sutarties galiojimo pabaigos bus taikomas sutarties sudarymo dieną galiojantis mokestis. Galimybė keisti mokesčio už paslaugas dydį vienašališkai yra numatyta **82 proc. sutarčių**, visais atvejais yra nurodomas mažiausias laikotarpis, kuriam likus mokykla turi informuoti apie būsimus pakeitimus – laikotarpis varijuoja nuo 1 iki 6 mėn. Taip pat:

- **keliose sutartyse** nurodytą mechanizmą, mokesčių už paslaugą dydis yra peržiūrimas prieš kiekvienus naujus mokslo metus (bet tai nereiškia, kad jis bus būtinai keičiamas);

- **56 proc. sutarčių** yra taikomas **stojamasis / priėmimo mokestis**, mokamas sudarant arba iki sutarties sudarymo ir nėra grąžinamas, išskyrus vienu atveju, kai dėl mokyklos kaltės yra nutraukiama sutartis;

- tik **vienoje sutartyje** yra įsipareigojama motyvuoti sprendimą keisti mokesčio dydį ir su motyvais supažindinti tėvus. Atsižvelgiant į Civilinio kodekso 6.720 straipsnį, kuriuo nurodoma, jog klientas privalo apmokėti padidėjusią paslaugų kainą, tik jeigu paslaugų teikėjas įrodo, kad kainą padidinti buvo neišvengiama norint tinkamai įvykdyti sutartį ir kad tai negalėjo būti numatyta sutarties sudarymo momentu, tokio pobūdžio sutarties sąlygas galima laikyti pažeidžiančias vartotojo teises ir interesus.

Dažniausiai pagrindinis, visur minimas mokestis yra skirtas tik ugdymo programų įsisavinimo išlaidoms padengti (**29 proc. sutarčių**). Papildomos paslaugos turi būti apmokamos atskirai, jų pavyzdžiai:

- maitinimo paslaugos;
- būreliai, popamokinės veiklos;
- kelionės į ir iš mokyklos, išvykos bei edukacijos, stovyklos, žygiai, klasės kelionės;

- pratybos ir kanceliarinės priemonės;
- specialios programos, ugdymas pagal specialius poreikius;
- organizuojamas papildomas vasaros semestras;
- mokestis už vėlavimą pasiimti vaiką iš mokyklos: *Mokestį už vėlavimą pasiimti Mokinį iš Mokyklos po Mokyklos darbo valandų, kaip tai numato Vidaus tvarkos taisyklių 3.7 punktas, kurio dydis yra X EUR už kiekvieną prasidėjusį pusvalandį. Šis mokestis minimas tik vienoje sutartyje.*

- užstato mokestis, kuris gali būti naudojamas Tėvų įsiskolinimų mokyklai padengimui, piniginių įsipareigojimų pažeidimo/nevykdymo atveju.

Dviejose sutartyse yra numatomos į pagrindinį mokestį įeinančios papildomos paslaugos, pavyzdžiui:

- visos dienos ugdymas, įskaitant neformalųjį integruotą ugdymą ir saviugdą, užsienio (pirmosios) kalbos mokymas, <..> mokymosi priemonės, išvykos Vilniaus mieste, stovyklos per mokinių rudens, žiemos ir pavasario atostogas, pirmosios psichologo, logopedo ar kito specialisto konsultacijos;

- spintelių nuoma.

Nors sutarčių nuostatose yra aiškiai įvardijama, jog mokestis yra fiksuotas ir negali būti mažinamas dėl nelankymo, atostogų, nedarbo dienų, keliose sutartyse yra pateikiami atvejai, kaip ir kada gali būti sumažinamas mokestis už ugdymo paslaugas:

- kai mokykla yra nelankoma dėl ilgalaikės ligos;
- mokestis už birželio mokestį yra apskaičiuojamas remiantis mokslo metų birželio mėnesio ugdymo dienų skaičiumi, tad priklausomai nuo to gali kisti mokesčio dydis;
- nuolaidos antram ir vėlesniems šeimos vaikams, kol jie vienu metu mokosi mokykloje;
- atsižvelgus į šeimos materialinę padėtį ar mokslo pasiekimus, mokestį sumažinti, atidėti arba nuo jo atleisti;
- mokestis už mokymąsi yra privalomas nepriklausomai nuo moksleivio praleisto laiko mokykloje, tačiau jeigu mokykla nebuvo lankyta daugiau nei pusę mėnesio, gali būti atleidžiami nuo kitų mokesčių.

Apibendrinant, pagrindiniai mokesčio ir jo mokėjimo tvarkos bruožai nagrinėtose sutartyse yra mokyklos teisė mokestį keisti, stojamojo mokesčio buvimas. Pats mokestis iš esmės yra skirtas tik tiesioginiams ugdymo išlaidoms padengti, o norint kitų paslaugų, pavyzdžiui, švietimo pagalbos, būrelių, ugdymo pritaikymo specialiesiems poreikiams, kurios valstybinėje / savivaldybės mokykloje būtų prieinamos nemokamai, tektų susimokėti papildomai.

Švietimo pagalbos paslaugų prieinamumas

Šio kriterijaus atsiradimo prielaidos yra sudėtinga šalies situacija švietimo pagalbos srityje bei 2017 m. įsigalėję nauji su tuo susiję teisės aktai. 2018 m. 5–9 klasių Lietuvos mokinių Sveikatos ir gyvensenos tyrimo⁸ duomenimis, 28 procentai mokinių nurodo, kad iš jų tyčiojamasi bent kelis kartus per mėnesį (2014 m. – 29 proc.). Nors tendencijos rodo, kad situacija kasmet šiek tiek gerėja, tačiau skaičiai išlieka – mažiausiai kas 4 vaikas susiduria su patyčiomis. Sunku yra įvertinti, kokia situacija yra Lietuvos privačiose mokyklose, tačiau turint omenyje, kad problema itin opi nacionaliniu mastu, galima daryti prielaidą, kad ji neaplenkia ir privačių mokyklų.

Šmigelskas K. ir kiti. (2019). Lietuvos moksleivių gyvensena ir sveikata: 2018 m. situacija ir tendencijos. HBSC tyrimas. Prieiga per internetą: <http://hbsc.lt/wp-content/uploads/2020/04/2018reportLT.pdf>

Taip pat jau anksčiau minėti Švietimo įstatymo punktai yra aktualūs ir šiam kriterijui. Pagal 2017 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojusias ŠĮ 43 straipsnio 11 dalies pataisas, mokyklos privalo sudaryti sąlygas kiekvienam mokiniui dalyvauti bent vienoje ilgalaikėje socialines ir emocines kompetencijas ugdančioje prevencinėje programoje. Viena iš mokinių teisių, įtvirtintų Švietimo įstatymu, yra teisė į *psichologinę, specialiąją pedagoginę, specialiąją, socialinę pedagoginę pagalbą*.

Tad šiuo analizės aspektu norima įvertinti, ar švietimo pagalba yra prieinama moksleiviams, jei taip, kokia ir kokioms sąlygomis.

21 proc. sutarčių yra visai neminima galimybė gauti švietimo pagalbą mokykloje. **79 proc. sutarčių** mokyklos įsipareigoja pagal galimybes teikti pagalbą, tačiau iš jų tik **14 proc.** referuoja į platesnį apibrėžimą ir siekia užtikrinti profesinį orientavimą, švietimo informacinę, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pedagoginę ir specialiąją pagalbą, sveikatos priežiūrą mokykloje. Likusiose dažniausiai minima psichologinė, socialinė ir specialioji pedagoginės pagalbos. Vienoje sutartyje be papildomo mokesčio yra teikiamos pirmosios specialistų konsultacijos, toliau papildoma kaina yra derinama atskirai. Kitais atvejais tiesioginis įsipareigojimas teikti psichologinę pagalbą nėra išreiškiamas, tačiau viena iš sąlygų suteikia mokyklai teisę reikalauti, kad tėvai kreiptųsi į psichologinę pedagoginę tarnybą; kita sąlyga kalba apie mokesčio už ugdymo paslaugas didinimą specialiųjų poreikių užtikrinimo tikslais; taip pat tėvų nebendradarbiavimas – Vaiko gerovės komisijos rekomendacijų kreiptis į Psichologinę pedagoginę tarnybą nepaisymas – gali būti pagrindas vienašališkam sutarties nutraukimui.

Švietimo pagalbos užtikrinimas

■ Taip ■ Ne

Pastebėta, jog kai kurios sutarčių sąlygos yra nepalankios specialiųjų poreikių turinčių vaikų atžvilgiu – jie turi mažiau galimybių gauti privatų švietimą: *Mokykla informuoja Klientą, kad neturi specialios programos, skirtos mokyti vaikus su fiziniais, mokymosi, elgesio ar emociniais sutrikimais, todėl tokių paslaugų teikti negali.*

Apibendrinant, švietimo pagalbos užtikrinimas sutarčių sąlygose neatsispindi išsamiai. Didžioji dalis sąlygų yra deklaratyvūs / sąlyginiai (esant mokyklos galimybėms) įsipareigojimai, kurių neįvykdymą būtų sunku įrodyti.

Išvados ir rekomendacijos

1) Nemaža dalis sutarčių yra nepakankamai informatyvios. Jose trūksta ne tik įstatymu garantuojamų sąlygų, bet ir kitų esminių aspektų – šalių teisių, nuostatų apie mokesčių mokėjimo tvarką. Dėl to kai kurios per trumpų sutarčių sąlygos gali būti vertinamos dviprasmiškai ir nebūti pakankamai aiškios.

2) Didžioji dalis teisių atitinka pareigas. Tačiau mokykloms yra suteikiama kur kas daugiau teisių nei tėvams, prisimenant sutarčių šalių pareigų dalį – dažnu atveju tėvų įsipareigojimų išskiriama kur kas daugiau nei mokyklų, tad egzistuoja įsipareigojimų disbalansas – tėvai / mokiniai turi daugiau atsakomybių nei mokyklos.

3) Dažniausi pagrindai sutarties nutraukimui yra sutarties pažeidimai bei sąlygų pakeitimai. Pastebėta tendencija, jog daugiausia priešasčių nutraukimui kyla iš tėvų atsakomybių nevykdymo.

4) Tik pusėje sutarčių yra apibrėžtos sutartinės atsakomybės formos, iš kurių didžiojoje dalyje kalbama tik apie paslaugos gavėjo šaliai tenkančią atsakomybę, tad paslaugos teikėjas neįsipareigoja pagal jokiais sutartinės atsakomybės formas.

5) Pagrindiniai mokesčio ir jo mokėjimo tvarkos bruožai nagrinėtose sutartyse yra mokyklos teisė keisti mokesťį, stojamojo mokesčio buvimas, tik tiesioginių ugdymo išlaidų padengimas (už papildomas paslaugas reikia susimokėti papildomai).

6) Švietimo pagalbos užtikrinimas sutarčių sąlygose neatsispindi išsamiai. Didžioji dalis sąlygų yra deklaratyvūs įsipareigojimai, kurių nevykdymą būtų sunku įrodyti.

Atsižvelgiant į išskirtas išvadas, yra pateikiamos rekomendacijos mokykloms, tėvams ir sprendimų priėmėjams:

Mokykloms rekomenduojama:

1) atkreipti dėmesį į sutarčių apimtį: per trumpos ir neišsamios sutartys gali būti vertinamos dviprasmiškai, analogiškai ir su per ilgomis, perteklinę informaciją pateikiančiomis sutartimis. Ypač svarbu atkreipti dėmesį į šalių pareigų ir teisių dalis bei išsamiai detalizuoti ne tik savo, bet ir mokinių bei jų tėvų įsipareigojimus ir teises;

2) skatinti ir sutartyse numatyti būdus į(si)traukti tėvus į mokyklos gyvenimą tiek sprendimų priėmimo, tiek veiklų organizavimo, bendradarbiavimo ugdymo(si) klausimais lygmenimis. Tyrimai rodo, jog sėkmingam ugdymui(si) didžiulę reikšmę turi šeimos įsitraukimas, požiūris į mokslą. Levin ir Belfield (2001) siūlo trikomponentę metaforiškos sutarties (*metaphorical contract*) programą⁹, susidedančią iš informavimo (tėvams suteikiama informacija apie ugdymui mokykloje teigiamai atsiliepiančias (naudingas) veiklas su vaikais), veiklos su papildoma pagalba (*assisted*) (tėvams negalint suteikti reikalingos mokiniui pagalbos, mokykla / bendruomenė įsipareigoja padėti), išorės paramos (apima nuo rūpinimosi sveikata, saugia namų aplinka iki papildomų vasaros stovyklų, priešmokyklinių grupių veikla);

3) reguliariai peržvelgti sutartis ir patikrinti, ar jos atitinka aktualias teisės aktų versijas.

Tėvams rekomenduojama:

1) Atsižvelgti į tėvams, kaip šaliam, tenkančių pareigų ir teisių santykį, taip pat, kaip jų teisės yra atliepiamos mokyklos pareigų dalyje.

2) Nagrinėjant pareigas, svarbu yra atkreipti dėmesį ir į sutarties nutraukimo pagrindus.

⁹Levin, H. M., & Belfield, C. R. (2001). *Families as contractual partners in education*. UCLA L. Rev., 49, 1799.

Sprendimų priėmėjams rekomenduojama:

1) Švietimo įstatyme įtvirtinti nuostatą, kad sutartys turi būti viešos, nes iš atlikto tyrimo matyti, kad sutartyse yra neatitikimų, neaiškumų, galimų pažeidimų. Tokios išvados prieita ir dėl to, kad nemažai mokyklų atsisakė pateikti savo sutartis. Mokesčio dydis sutartyse gali būti ir nenurodytas, kadangi tai yra komercinė informacija.

2) Parengti ir įstatymu įtvirtinti rekomendacinę visoms mokykloms sutartį, sutarties rengimo gaires arba atnaujinti bei detalizuoti Švietimo įstatymo 45 straipsnį, kuriame vis dar yra minima nebenaudojama ir atitiktis neturinti sąvoka – *mokyklos baigimo forma*.

Literatūra

- 1) Fielden, J., & LaRocque, N. (2008). *The evolving regulatory context for private education in emerging economies*. Washington DC: World Bank.
- 2) Levin, H. M., & Belfield, C. R. (2001). *Families as contractual partners in education*. *UCLA L. Rev.*, 49, 1799.
- 3) Migonytė S. (2018). TOP30 didžiausių pagal 2017 m. pajamas privačių mokyklų. *Verslo žinios*.
- 4) Organisation for Economic Co-operation and Development. (2016). *Low-Performing Students: Why They Fall Behind and How To Help Them Succeed*. OECD Publishing.
- 5) Šmigelskas K. ir kiti. (2019). *Lietuvos moksleivių gyvenimo ir sveikata: 2018 m. situacija ir tendencijos*. HBSC tyrimas.